

ΝΤΙΜΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΛΥΡΙΚΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟ ΤΕΑΤΟ ΦΙΛΟΦΙΛΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Α. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΝΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΦΟΙΛΙΑΣ
Ε.Π.Π.ΕΤΣΙΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: AN. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ε.γ.δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Βιβλία :

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ. "Ένα πνευματικό προανάχρονο. (Έκδοτικός οίκος Βασιλείου, 'Αθήναι 1932).

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ. Δοκίμιο πρώτης φιλοσοφίας. (Έκδοτικός οίκος Βασιλείου, 'Αθήναι 1938).

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.
(Collection de l'Union Franco - Hellénique des Jeunes, Nouvelle Série, No 1. Athènes 1950).

Δοκίμια καὶ μικρὰ μελετήματα :

- Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ Ἰστορία
Οἱ πρῶτες πηγὲς τοῦ πολιτισμοῦ
Ἰστορία καὶ ἴστορικοί
• Ένα βλέμμα στὴ ρομαντικὴ ψυχὴ
• Ελληνικὴ ἴστορία καὶ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς
Διάγραμμα μιᾶς φιλοσοφίας τῆς
    Ἰστορίας (I)
• Οσβαλδ Σπένγκλερ, ὁ φιλόσοφος τῆς Ἰστορίας
• Ο Σπένγκλερ καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ εύρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ
Arnold J. Toynbee. "Ἐνας Ἀγγλος φιλόσοφος τῆς Ἰστορίας
• Ο ἴστορικὸς "Ἄρνολντ Τόυνμπη,
    φιλόσοφος τοῦ πολιτισμοῦ
• Η φιλοσοφία τοῦ Μπέρξον
Μερικοὶ στοχασμοὶ γιὰ τὸ Νίτσε
• Η σωκρατικὴ καὶ ἡ τραγικὴ
    στάση ἀντίκρυ στὴ ζωὴ

- Σχόλιο στὸν Πλάτωνα
Μικρὴ ἴστορία τοῦ "Υπαρξισμοῦ"
• Ένα βλέμμα στὴν ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία τοῦ Heidegger
• Ο Sartre γιὰ τὴν Ἰδέα τῆς ἀναφορικότητας στὸν Husserl
• Η γαλλικὴ φιλοσοφία στὰ τελευταῖα χρόνια. Louis Lavelle,
    Gabriel Marcel, Jean-Paul
    Sartre
• Ο ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ ἀγνωστος
Τὸ ἀπειροτατικὸν καὶ τὸ θεοσεβικὸν στὴ φιλοσοφία τοῦ
    Καΐρη
Σολωμός, ὁ ποιητὴς τῶν «Ἐλεύθερων πολιορκημένων»
Παλαμᾶς καὶ Καζαντζάκης
Νίκος Καζαντζάκης
Σχόλια στὴν «Οδύσσεια» τοῦ Καζαντζάκη

ΝΤΙΜΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΛΥΡΙΚΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΚΩΝΕΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ε.γ.δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Αρ. εισ. 1527

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Αν. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ πλ.Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Αν γράψαμε κάτι για δική μας μάθηση ή για τὸ ἀλάφρωμα τῆς δικῆς μας χαρδιᾶς, ἔχουμε πολλές ἐνδείξεις διτι οἱ στοχασμοὶ μας θὰ γίνουν ὡφέλιμοι καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι μόνος μέσα στὸ εἶδος του. Καὶ ποτὲ δὲν εἴμαστε τόσο ἀληθινοί, οὔτε τόσο παραστατικοί οὔτε τόσο παθητικοί, ὅσο ὅταν μελετοῦμε τὰ πράγματα γιὰ τὸν ἑαυτό μας.

VANVENARGUES

Ε.γ.Δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Αν. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ πλ.Κ.π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΛΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΑΥΤΟ τὸ βιβλίο, ἔργο μιᾶς ἑβδομάδας μοναξιᾶς καὶ περισυλλογῆς, ἀπευθύνεται προπαντὸς στοὺς φίλους καὶ στοὺς συνταξιδιῶτες τῶν εἰρηνικῶν ἐτῶν, ποὺ θὰ ἥθελα, ὅν τοὺς εἶχα σήμερα κοντά μου, νὰ τοὺς προσφέρω ἀναφτὴ τὴ δάδα τῆς ψυχῆς μου—καὶ νὰ γυρίσω. Δὲν τὸ ἔγραψα μὲ ἀξιώσεις συστηματικοῦ στοχασμοῦ· οὔτε ἔχει μιὰ δποιαδήποτε σταθερὴ βάση γιὰ μεταγενέστερες ἔρευνες ἢ γιὰ βαθύτερες ἀναλύσεις. Κατὰ βάθος εἶναι ἔνα ἡμερολόγιο. «Ἐνα «προσωπικὸ ἡμερολόγιο», ποὺ ὅλες σχεδὸν τὶς σελίδες του τὶς ἔχω συντάξει σὲ τόπους καλωσύνης καὶ ἀναψυχῆς, ὅπου μ' ἔφερε ἔνας παλιὸς μὰ πάντα καλοπρόσδεχτος συρρός τοῦ στοχασμοῦ μου. «Λυρικὴ φιλοσοφία» σημείωσα στὴν προμετωπίδα του, πρὸν ἀκόμα συλλογιστῶ πῶς θὰ τὸ τιτλοφορήσω. Λυρικὴ Φιλοσοφία, δηλαδὴ κάτι, ὅντις ἀντίθετο, τουλάχιστον διαφορετικὸ ἀπὸ δ, τι ὁνομάζω «*philosophia perennis*». *Philosophia perennis*, γιὰ μένα, εἶναι τὸ σταθερὸ βάθρο ὅπου πρέπει νὰ πατήσει ὁ προσωπικὸς στοχασμὸς γιὰ νὰ συστηματοποιηθεῖ. Εἶναι

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

η « θεία φιλοσοφία », δπως θὰ ἔλεγε δ Πλάτων, ποὺ τρέφει
ὅλο τὸ χρόνο τὴν ἀνθρώπινη ψυχή. Ἡ λυρικὴ φιλοσοφία,
ἀπέναντίας, ἐκφράζει μιὰ συγκεκριμένη ψυχολογικὴ στιγμὴ
ἐνὸς συγκεκριμένου ἀνθρώπου. Εἶναι, ἀπέναντι στὴ θεία
φιλοσοφία, η « ἀνθρώπινη φιλοσοφία », δπως ἀπέναντι
στὴ « Θεία Κωμῳδία » τοῦ Dante εἶναι η « Ἀνθρώπινη
Κωμῳδία » τοῦ Balzac. Μιὰ τέτοια ἀνθρώπινη, πολὺ¹
ἀνθρώπινη φιλοσοφία — ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἐρεθισμὸν
τῆς ἀποτυχίας, ὑστερα ἀπὸ ἕνα θρίαμβο, καὶ τῆς δουλείας,
ὑστερα ἀπὸ ἕναν ὅμνο τῆς ἐλευθερίας, — προσφέρει αὐτὸ
τὸ βιβλίο.

Φθινόπωρο 1941.

Νικηφόρος Αποστολόπουλος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
Α.Ν. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤΑ Ἡλύσια, οἱ κόρες τοῦ Δία καὶ τῆς Μνημοσύνης μελετοῦν
σιωπηλές τὰ περασμένα, τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μέλλοντα. Πλη-
σιάζει μὲ βῆμα στοχαστικὸ δ Σωκράτης.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Θαυμάσιε Σωκράτη, ποῦ πηγαίνεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ἐρχομαι νὰ μείνω μαζί σας, ω Πιερίδες κόρες. Νὰ κα-
θήσω πλάι στὶς πηγές σας, ποὺ ἔχουν νερὸ γλυκὸ σὰν τὸ
γάλα τῆς μητέρας.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Κάθησε, ἀν τὸ ἐπιθυμεῖς, Σωκράτη. Ἐδῶ εἶναι δρο-
σερὰ καὶ καθαρά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μὰ τοὺς θεούς, καλή μου κόρη. Ἐδῶ εἶναι δροσερὰ καὶ
καθαρά, — δροσερὰ σὰν τὴν νιότη σας καὶ καθαρὰ σὰν
τὰ μάτια σας.

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Ἄλλὰ τί σ' ἔφερε κοντά μας, ὁ ἀριστε; Στὸ μέτωπό σου
βλέπω τὴν νυχιὰ τῆς ἔγνοιας.

ΚΛΕΙΩ

Καὶ μιὰ υπόσχεση στὰ μάτια σου.

ΘΑΛΕΙΑ

Καὶ μιὰ κρυφὴ φλόγα στὰ χεῖλη σου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὦ Μνημοσύνη! Ὦ Δία! Κοντά σας αἰσθάνομαι νὰ ξαναζεῖ τὸ θαῦμα, νὰ ξαναβρίσκει τὴν χαμένη ψυχή της ἥ μητέρα καὶ ἥ ἀδερφή μας Ἀττική. Κοντά σας αἰσθάνομαι νὺ πέφτει στὴ σκέψη μου τὸ ἀβασίλευτο φῶς τῆς Ἀθήνας. Ἰοστέφανοι καὶ ἀοίδιμοι, Ἐλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθᾶναι, δαιμόνιον πτολίεθρον!

ΟΥΡΑΝΙΑ

Μίλησέ μας, Σωκράτη, μίλησέ μας! Ἡ ψυχή σου εἶναι ὀλάνοιχτη, ἔτοιμη νὰ δώσει—καὶ νὰ δοθεῖ. Μίλησέ μας, Σωκράτη!

ΜΕΛΙΠΟΜΕΝΗ

Σὲ παρακαλοῦμε, μίλησέ μας ἀνοιχτά!

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ἄχ ἀλίμονο, ἀγαπημένες μου. Οἱ χιλιετηρίδες ποὺ ἔζησα στὴ συλλογὴ καὶ στὴ σιωπὴ μοῦ λέπτυναν τὴν ἄφη

τοῦ νοῦ καὶ δὲ μπορῶ πιὰ νὰ βρῶ, χωρὶς ν' ἀγκυλωθῶ,
τὶς παλιές, τὶς ἄγιες Ἑλληνικὲς λέξεις. "Επειτά, τὰ δρια τοῦ
στοχασμοῦ μου εἶγιναν τώρα πολὺ ἀχανῆ. Δὲ βλέπω πιὰ
στὴν ἀχτίνα τῆς ματιᾶς τοὺς σεπτοὺς ὁρίζοντες τοῦ πνεύ-
ματος. Δὲν ἀναστίνω πιὰ ἐλεύθερα, μέσα σὲ χώρους κλει-
στούς, διάφωτους, ἀσφαλισμένους ἀπὸ τὶς ἀπειλές τῆς νύ-
χτας. Κάτι ἄλλαξε μέσα μου. Κάποιο βαθὺ χάσμα ἀνοιξε
στὴν ἔδρα τῆς ψυχῆς μου. Κι αὐτὸ τὸ χάσμα τὸ αἰσθάνο-
μαι πάντοτε, ὅταν δοκιμάζω νὰ συλλογιστῶ ἐλεύθερα ἢ νὰ
μιλήσω. Ἡ σκέψη μου κλονίζεται, ἀποτραβιέται ἐντρομη
καὶ κάποτε, πέφτει. Ἡ φωνή μου δὲν εἶναι πιὰ ἡ Ἑλλη-
νίδα φωνὴ ποὺ εἶχε κάνει ἥχο τὸ φῶς καὶ παγὰ λαλέουσα
τὴ λέξη. Εἶναι παράξενη τώρα ἡ φωνή μου. Σάμπως νάρ-
χεται ἀπὸ μακριά ... ἀπὸ πολὺ μακριά ...

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

"Αδικα σὲ κρατεῖ δ δισταγμός, Σωκράτη. Ἡ σκέψη σου
σκαρφαλώνει πάλι στὴν ἀλήθεια σὰν τὸ ἀγιόκλημα, τὰ λό-
για σου κελαρύζουν πάλι σὰν τὸ τρεχούμενο νερό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

"Αφησε τὴ λύρα, κόρη μου εὐγενική. Κι ἀκούσε μὲ προ-
σοχή.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Σ' ἀκούω, ὡ θαυμάσιε. Μὲ τὸ δάχτυλο στὰ χείλη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οἱ χιλιετηρίδες, ποὺ πέρασα μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀθηναϊά
γῆ, γέννησαν πολλοὺς πειρασμοὺς στὴν ψυχή μου. Πολ-

λοὺς πρωτογνώριστους πειρασμούς.⁷ Έκοψα τὸν ἀπηγορευμένο καρπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔρωτος. "Ηπια ἀπὸ τὸ γλυκὸ νέκταρ τῆς χοιστιανικῆς ἀγάπης. Εἶδα παράξενα πουλιὰ νὰ πετοῦν τρομαγμένα στοὺς νάρθηκες τῶν γοτθικῶν καθεδρικῶν ἴδεων. "Ακουσα ἀνυπόμονα φτερουγίσματα στὴν ἀνατολὴ καὶ στὴ δύση, στὸ βορρᾶ καὶ στὸ νότο τῆς καρδιᾶς μου, κι ἀνοιξαν μπροστά μου ἀτέλειωτοι δρόμοι κι ἀσύληπτες μεταφυσικὲς ἀποστάσεις. Καιρὸς εἶναι νὰ καμπυλώσω τὸ ὑπὲρ τοῦ στοχασμοῦ μου καὶ νὰ τὸ κάνω ἄγκυρα. Καιρὸς εἶναι νὰ ζητήσω ἐνα λιμάνι γιὰ ν' ἀράξω πιὰ τὸν Ἑλληνα νοῦ καὶ τὴν Ἑλληνίδα καρδιά μου ...

ΕΥΤΕΡΠΗ

"Ανείπωτη ἡ χαρὰ τοῦ νόστου τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς στὴν αἰώνια πλατωνικὴ 'Ιθάκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καὶ τώρα ἐλάτε γύρω μου σεῖς ποὺ πάντοτε ἔέρατε τὰ τ' ἔόντα, τὰ τ' ἔσσομενα πρὸ τ' ἔόντα... "Ω Δία ! Τί ἀνοιξῃ στὰ σώματα, τί φῶς γαλανὸ στὰ μάτια, τί μάλαμα στὰ μαλλιά ! ... Καθῆστε ἔδω ... "Εφερα μαζί μου ἑπτὰ τετράδια μὲ λόγους νεοελληνικούς. Θὰ ἥθελα νὰ τοὺς ἀκούσετε όλους. Εἶναι ἄλλοτε χαρούμενοι κι ἄλλοτε πικραμένοι, ἄλλοτε τρυφεροὶ κι ἄλλοτε ἔριστικοί, ἄλλοτε τολμηροὶ κι ἄλλοτε τρομαγμένοι ἢ σαστισμένοι. Μὰ κάτι μοῦ λέει πὼς ἡ μία σκέψη ποὺ τοὺς γέννησε εἶναι ἀδολη καὶ λυγερὴ σὰν λυρικὸς στίχος.